DM MAGAZIN

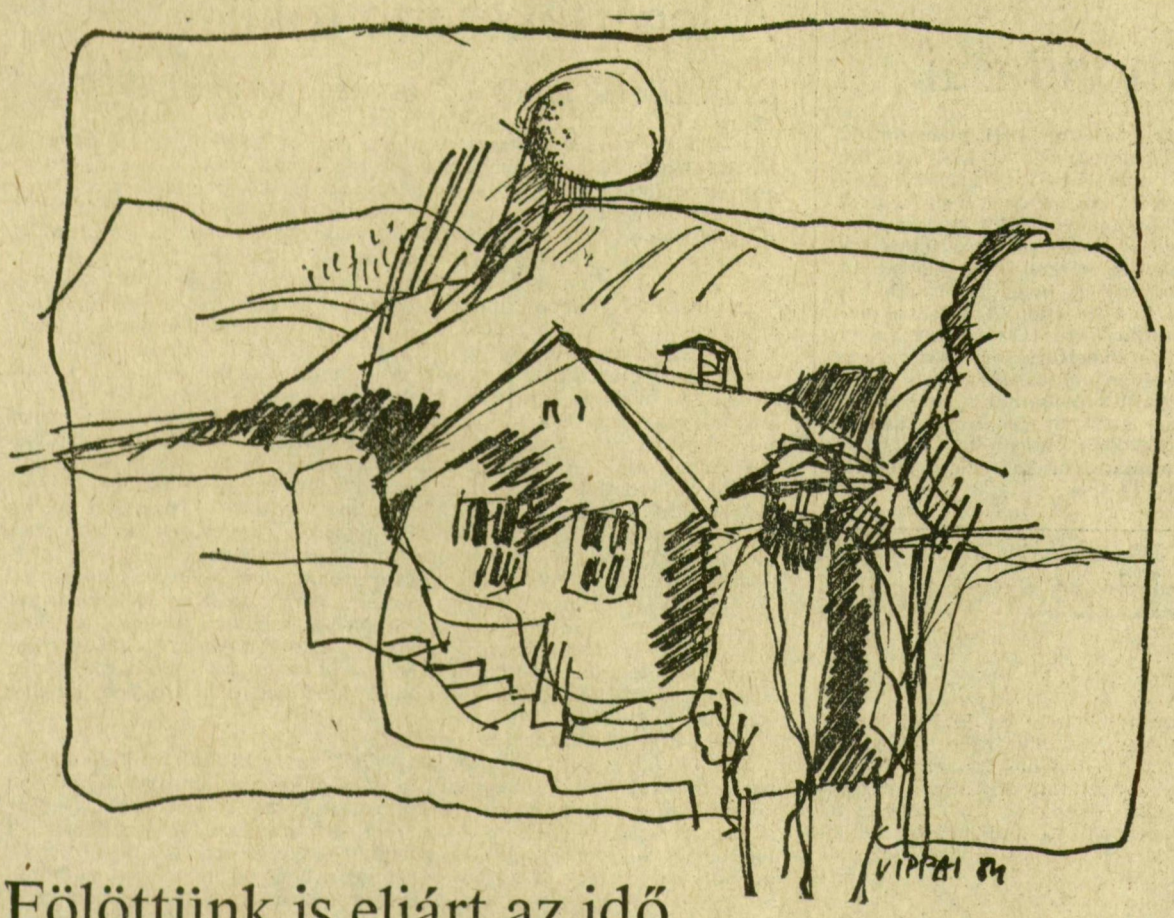

Fölöttünk is eljárt az idő

Két évtizeddel ezelőtt, amikor még sok lakótanya állott a tápai réten, a *Porgányszél-dűlő* legszebb tanyájában *Csikós Pálék* laktak. Azóta megszűnt a tápai réti tanyavilág. Helyüket simára borotválta a földgyalu, még egy árva fa se maradt. Csikósék tanyáját is csak egy nagy sárga folt jelzi, mert azon a helyen volt a ház fundamentuma.

— Csikós nagyapám az tájon halt mög, amikor én születtem. Örök életibe cselédembör vót. Nagyanyám mög a gyékényt csinálta állandóan a gyerökökkel együtt. Apámék öten vótak testvérök. Ahogy nőttek, hamar beleálltak ők is a nehezebb munkába. Apám vitézségöt szörzött az első háborúba, de a velejáró, beígért tíz hold vitézfőd helyött csak két láncot kapott a Tiszán túl. Most Rákóczitelep a neve. Abbúl a kis fődbűl nem lőhetött mögélni, elmönt a rét égyik szögedi nagybérlőjihöz a Bergerhöz éves cselédnek. Jószágokkal foglalkozott máskor mög szántott, vetött, csinálta azt, ami következött. Ahogy nyőttem, segítgettem én neki, mégis nagyon szűkösen éltünk. Huszönötbe — mán én is nagyocska vótam — átköltöztünk szögedi fődre, a Feketeszélre, hátha könnyebb lösz. De bizony, még nehezebb sorsunk lött, mint Tápén. Így aztán nemsokára visszagyüttünk. A fődünkön vót kis tanyánk, abba laktunk. Nagyon szögények vótunk, de malacot mindön évbe vágtunk. Malac, baromfi majdhogynem a sémmibűl gyarapodott a tanyaudvaron.

— *Ruha, lábbeli, hogyan öltözött a tanyai gyerek?*

— Nem ringyökbe-rongyokba! De az első új ingöt és a hosszú fehér gatyát akkor kaptam, amikor beírattak az iskolába. Lábbelit csak télön hordtam, mint a többi réti gyerök. Nagyon vigyáztunk a szandára, hogy gyüvőre is mögtögye.

— *Otthon, a háznál, mit tudott segíteni?*

— Vézna gyerök vótam. Anyámmal csináltuk a gyékényt: hámiztunk, selymöztünk, sodrottunk, szűttünk. Én még most is tudok szűnni. Tanyai gyeröknek amúgy is sok dolga vót mindég. Tízéves koromban bemöntem Szegedre, a Rudolf térre. Ott fogadták föl az ilyen magamfajtákat a városiak szolgálónak. A jobb gazdák az erősebbeket kiválogatták, énrám ilyen formán soha sé került sor. Beleuntam, hogy pár nap múlva csak otthon maradtam. Nem möntem be többet. Úgy gondoltam, nem csatorálok, hanem elszegődök valamelyik réti gazdához, vagy valamelyik majorságba éves bérösnek.

Csikós Pál közben iskolába is járt, öt elemit végzett. Főként a számok érdekelték, meg a történelem. Csak hát akkor nemigen volt olvasgatásra idő. Az volt a fontos, hogy megtanuljon olvasni, írni, meg számolni, a „többi az urak dolga".

— Harmincnégyben, amikor kimaradtam az iskolából, elszegődtetött az apám a nagyfai Rácz Pali bácsi birtokára. Jószágötető, legeltető, pucoló, mög amolyan tanya körüli mindönös vótam. Havi három pengő vót a béröm. Aratáskor markot vertem, azér három mázsa búzát is kaptam. Apám után szödtem a markot.

— *Kosztot kapott-e?*

— Nem. Azt mindönki otthonrűl vitt. Vittünk főznivalókat is: krumplit, tarhonyát aki bírt, az szalonnát, vagy tavalyi disznólábat, és égy embör — amúgy velünk dolgozó bandatag — főzte a bográcsos ebédöt. Körűültük, azt öttünk.

— *Reggelire, vacsorára mit ettek?*

— Röggelre a magunk vitte szalonnát nyersen vagy sűlve. Öttünk hozzá vöröshagymát, ittunk rá ásottkút-vizet, a vödörbűl. Este mindönki kapott a gazdától égy liter tejet. Az vót a vacsora égy szelet kinyérrel. Éjszakára nem öttünk sokat.

— *A bért hazaadta?*

— Igen. Anyám volt a kasszás. Tőle kértem, kaptam is mindég égy kis cukorravalót, mert csak későn kezdtem cigarettázni, mikor mán magam szegődtem, és a bért is magamra kőthettem. Harmincötbe átgyüttem a faluba. Nagy József hentös é mészárosnál löttem bérös. Jóska bácsinak vót sok jószágja, mög harmincöt hold főggye, azokba a berösök dolgoztak mindég. Jóska bácsi csak a szakmáját csinálta, de a gazdaságra mindég odaügyelt. Havi nyóc pengőbe állapodtunk mög, mög kosztba.

— *Hol hált?*

— Az istállóba, a priccsön. Nem is vót az legény, amelyik dunnás ágyba aludt. Sok helyön a gazdalegényök is kint háltak a bérösökkel az istállóba, mert az a régi legényöknek dicsőség vót!

— *Milyen gazda volt Nagy József?*

— Jó. Szerette a vörös bort, mög a szép munkát. Na, mög a pontosságot is nagyon elvárta. Azon viszont elcsúsztunk égymástúl.

— ??

— Mindön szombaton eljárt Szögedébe kártyázni. A féderös sárga húsos kocsin bevittem a vámházig, onnan villamossal mönt valahuva. Mikor lészállt a kocsirúl, mindég mögmondta, mikorra mönnyek vissza ugyanoda elébe. Farsang vót, mint mostan-é. Apámékkal éppen lagziba vótunk hívatalosak. Mondtam is Jóska bátyámnak. Mikor visszamöntem elébe, nem gyütt még. Vártam égy-két villamost, akkor sé gyütt. Fordultam a kocsival, hogy né fázzon a ló, még akkor sé gyütt. Mondom a vámtisztnek, hogy ha gyün Nagy Jóska bácsi, mongya neki, hogy itt vótam, vártam, de nem gyütt. Elmék a lakodalomba. Hazahajtottam. Kifogtam a lovat, bekötöttem az istállóba, vetöttem neki szárat, aztán hazamöntem. Föltisztálkottam és möntem a lagziba. Vacsora után nem sokkal hazamöntünk, hogy én röggel öt órakor mán helyre is álltam. Dudváztam, ötettem, lovakat vakartam, mostam a tehén farkát, szóval dolgoztam. Mikor itattam, látom, hogy gyün a Jóska bácsi, odaköszöntem neki.

— Jó röggelt aggyon Isten, Jóska bátyám.

— Néköd is fiam. Te Pali — szólt égy kis szünet után —, ki fizet tégödet?

— Maga, Jóska bátyám.

— Ki ád néköd önni?

— Azt is maga, Jóska bátyám.

— Akkor most azt mondd mög neköm, Pali fiam, mér nem vártál mög engömet az este?

— Mert mán nem este vót, hanem éccaka, Jóska bátyám, azt azér. Mög azér, mer jelöztem, hogy lakodalomba vagyok hívatalos, azér!

— Hát ide figyelj, gyerököm, kösd be a lovakat, azt akkor kitelt az éved, mögértötted! Möhetsz, kitelt az éved!

Csikós Pált nagyon mellbevágta a gazda ítélete. Nem volt mit tennie, hazament. Vitte a hucimuciját is. Amikor hazaért, az apjáék éppen indultak valahová.

— Hát té, nincs tán valami baj?

— Nincs hát — szólalt meg a kiskapun belépő Nagy József —, csak mögtréfáltam a gyerököt, mert nem várt mög az este. No, gyere, nem igazából gondoltam én, gyere vissza, Pali fiam.

Pali legényt nagyon kemény fából faragták. Nem ment vissza. Elszegődött inkább a szelídebb tápai réti Nagy Mihályékhoz, onnan meg a Virág gátőrhöz. Eme utóbbi helyen háromszáz pengő volt a bére, meg koszt. Onnan rukkolt be katonának.

— Mikor megszabadultam, a Dabis családhoz szegődtem. Háromszázhatvan pengőt kaptam, rá égy pár csizmát, égy pár bakancsot, mög a lányt.

— ??

— Azt nem a bérbe. Hanem ahogy telt-múlt az idő, mögszerettük égymást a gazdalánnyal és nemsokára összeházasodtunk. Családtag löttem. Dolgoztunk apósomék főggyin, harmadán. Aztán lassan mink is szöröztünk jószágokat, égy kis fődet is, éltünk szépen.

S aztán, „ahogy telt, múlt az idő", jöttek a gyerekek, meg a téesz.

— Igen. Lassan mindönki behúzódott a faluba, mink is begyüttünk. Szép vót, igazán szép vót odaát, de az idő mifölöttünk is eljárt. Téesznyugdíjasok vagyunk az asszonnyal égyütt. Mind a ketten dolgoztunk mellette: én a háziiparban, az asszony mög Szegedébe. Köll a mozgás, köll a társaság, mög az a kis nyugdíjpótlás sé gyün rosszul. A gyerökeinkhöz közel vagyunk, szinte mindönnap gyünnek az onokákkal égyütt, aztán mesélök nekik, hogy milyen vót az élet, amikor én még bérös vótam.

Igen. Meséli, pedig nem mese ez, igaz történet, amely immár meseképben jelenik meg az unokák tudatában. S ez így van jól.

IFJ. LELE JÓZSEF

Hajózni kell!

Aztán megböcsüld magad, mondta apám; s anyám meg utánam szólt: jó légy, fiam...

Évtizede múlt, hogy hamuban sült pogácsaként kaptam e jó szavakat, útravalóul. Tengereket akartam bejárni nagy hajókon óceánokat, s gazdagon akartam hazatérni, hogy majdan eltarthassam, a gondtalan életbe varázsolhassam át két szülőmet.

A világot akartam birtokba venni; Magyarországig eljutottam. Bebolyongtam e kis haza nagyobbik felét; éltem nagyvárosokban, kétségbeejtő porfészkekben; háltam az utcán, elhagyatott lépcsőházakban meghúzódva morzsolgattam vacsorákat; munkásszállókról a mocsok és a már-már engem is magával rántó lelki nyomor hál'istennek elüldözött; albérleteimnek hol ablaka nem volt, hol meg kályha híján nem tudtam fűteni. S ha kályhám volt, hát nem volt szenem. Ha szenet vettem fizetésnapon, hónap végén bizony sokszor nem futotta már kenyérre, cigarettára.

Kétezer forintot kerestem ez idő tájt. Egyre bizonyosabbá vált, hogy hajós, tengerész nem lesz belőlem. Sokszor megrogygyantam, de mindig talpra állított a hit: hajózni kell... Hajózni kell, de élni nem muszáj.

S lám, itt vagyok. Kibírtam életem hét évnél nem sokkal több hét szűk esztendejét; szerencse folytán lakáshoz jutottam; megházasodtam, elváltam; a két fiút és a lakást vitte az asszony, jó messzire. Fizetésnapon ma ötszáz forinttal többet kapok kézhez, mint tíz évvel ezelőtt. Ha tőlem háromszáz kilométerre élő fiaimat havonta egyszer elhozom, a magam számára ez az ötszáz forint marad meg. Szerencsémre és a másik ember „szerencsétlenségére": ismét megházasodtam. Így hát újra tető van a fejem fölött, s ha feleségem ötezerötszáz, meg az én ötszáz forintomat összedobjuk, s kettővel leosztjuk — kijön, mennyiből élhet egyikünk-egyikünk. Azt hiszem, valahol a létminimum körül vagyunk; bár, nem tudom, hogyan, miképpen számítják a létminimumot.

Neked könnyű, mondja feleségem; te sokkal „szocializáltabban" vezeted le az egészet; kirúgod magadból és kész, míg én hisztériás jeleneteket produkálok néhanap.

Ez a néhanap havonta egyszer van: fizetésnapon, amikor el kell osztani a pénzeket: mire jut, mire nem. Kenyérre, tejre, zsírra jut; a krumplit-zöldséget apám, anyám megtermeli; a kultúra úgy hull le rólunk, mint másról a ruha szerelemben..?

Ezeken a néhanapokon nem használ semmi játék; hiába mondogatom, megélünk mi a szerelemből is, s ha egyszer majd nem lesz mit, hát majd bölénypúpot és medvetalpat eszünk, ízletes falatokat, az ám! Ha hiányos műveltségem nem csal meg, olvastam én erről a Nagy Indián Könyvben, és én a Nagy Indián Könyvet sokra becsülöm.

No, de mielőtt még zokon venné bárki ezt a sok sírást, elmondom: ismerem én is a gazdasági kényszert és a programot, melynek szorításában életszínvonalunkat — életünket — csak több munkával tudjuk szinten tartani, megtartani. Kettőnk közül a több munka lehetősége és a nagyobb energia nekem adatott meg. Megadatott? Nem tudom, milyen is az, hogy pihentnek lenni. Természetes állapotom a fáradtság; úgy élek együtt ezzel a görccsel, mint öregember és öregasszony, kik készülődnek a halálra; ma még bevetik az ágyat, kisöprögetik a konyhát, vizet melegítenek teához, és így tovább. Megszokták. Csinálják, mert izmaikban, vérükben, idegeikben ott van a mozdulat; ott van, hogy másként már nem lehet.

Tehát: írok. Elsősorban újságot írok. Ezért kapom a fizetésemet. Írok és sírok — más lapoknál dolgozó kollégáim meg nem értik, miért nem megyek dolgozni a „más lapokhoz", ahol fele ennyit, harmadát kellene csak strapálnom magam. Mert hát, vannak ilyen lapok. És mindenki odafele igyekszik. Így aztán nagy a tülekedés. Mondom nekik, úgy látszik, én nem vagyok életképes. Nem szeretek tülekedni. Nem tudok. Dolgozni tudok. Ezért aztán a „más lapok" megbíznak egy-egy munkával néhanap.

Írok tehát, és írás után újra írok. Egy-egy lap néha megveszi tárcámat, riportomat, versemet, elbeszélésemet. Havonta csurran, cseppen: hol hetvenöt forint, hol háromszázhetvenöt. Egyszer kaptam kétezer forintot. Régen volt. Rendszertelen, bizonytalan jövedelem. Kevés.

Ezért aztán írás után — egyéb munkák után kell néznem. Néha akad. Villanyt szerelek, vízcsapot javítok, radiátort cipelek emeletekre, vakolok, festek, tapétázok, ablakot pucolok, neves emberek lakását takarítom, kiválóan értek a W. C. dugulásának megszüntetéséhez. Törvénytelen tevékenységemért megróhatnak bármikor, körmömre koppinthatnak keményen. Persze, kevés az esély a megbukáshoz, mert akinek már nagyon sürgős a W. C., az ritkán árulkodik. És én se viszem túlzásba, mert kevés idő jut ilyesmire, s ha jut is; óriási a konkurrencia. Főállásban kéne csinálnom, akkor nagy pénzeket akaszthatnék le, megszűnnének filléres gondjaim.

De hát: írni akarok! Én már csak ilyen vagyok. S tovább fokozza lehetetlen helyzetemet — mert a helyzet, ugye, mindig fokozódik —: a gének „téves" kapcsolódása és valami fura, „egészségtelen" szocializáció folytán széppróza, versek írására adtam a fejem. Verset írni nehezebb — de könnyebb is. Ha rájön az emberre, csak lehajtja ama kagyló tetejét, s máris kész a szék; papír, ceruza kéznél, a költemény kirobban. Nem lehet ellenállni, visszatartani. A széppróza más, ahhoz asztal kell, írógép. De ez még el is hagyható. Idő, idő, idő kellene.

A nap huszonnégy órából áll, a hét százhatvannyolc órából, az év ezerhétszázvalahányból; nem kívánhatom, hogy az áldott Föld forgása és keringése lassúbbodjon; életemet kell tehát felgyorsítanom, ha egyszer már elkapott ez a szépirodalmi gmk. Tehát, ha akarok írni egy novellát, kisregényt — novellákat, kisregényeket; meg kell teremtenem a hozzávaló időt.

Az alvásból már nem tudok elcsippenteni egy órácskát sem. Ha valamennyit mégis sikerül, akkor előbb megyek be a munkahelyemre, abban a reményben, hogy majd haza is előbb jövök; de aztán még a szokottnál is tovább maradok, és meghajtom magam; és holnap is meghajtom magam, meg holnapután is, meg azután is, és akkor talán tudok csinálni magamnak egy szabadnapot. Igyekszem úgy csinálni a dolgomat, hogy hét végére ne kelljen szerkesztőségi munkát hazavinnem — szóval, ha minden összejön, van egy tiszta péntek-szombat-vasárnapom.

Ilyenkor aztán imádkozom: csak most, most az egyszer ne hívjanak villanyt szerelni, vízcsapot javítani — mert megyek, hisz kell a pénz; csak most, most az egyszer feledkezzenek meg rólam barátaim —, mert valójában örülnék, ha jönnének, hisz mostanában alig találkozunk; apám-anyám csak most ne írjanak levelet, hogy szükség volna rám a ház körül, mert megkörnyékezte egyiküket a betegség — mert rögtön megyek, ha kell, ha baj van; csak most, most az egyszer ne kérjenek tőlem sürgős anyagot a „más lapok" — mert megcsinálom! Csak most, most az egyszer tudnám összeszedni gondolataimat; belezökkenni egy másik kerékvágásba, egy másik világba — abba a világba, amelyikben szívem szerint élni szeretnék.

Hurrá! Minden összejött! Lőn ihlet, termékeny magány a társak jóvoltából, kik, lám, meghallgatták fohászom és bölcsen elmaradtak. Sokasodnak a sorok, gyarapodnak a gépelt oldalak, lőn napra nap. Estéli órán, vasárnap, elégedetten hajthatom álomra fejem. S kivételesen boldogan húzom föl mindhárom csörgőórát; lesz majd káromkodás reggel, ha mégsem a gondolt időben ébredek...

Hétfőn reggel aztán bevetem az ágyat, kisöprögetem a konyhát, vizet melegítek teához. Mert apám azt mondta egyszer: aztán megböcsüld magad. S anyám utánam szól ma is: jó légy, fiam. Számomra ezek a romolhatatlan pogácsák azt jelentik: tedd a dolgod. Dolgozni kell. S élni, hogy?

HERCEG ÁRPÁD